D92

LK

Lietuvos nacionalinė M.Mažvydo biblioteka

Alp (LK) 2164

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas 2003 m. sausio 18 d. Nr. 12 (3)

Saturday supplement January 18, 2003 No. 12 (3)

Lietuvybė Mažojoje Lietuvoje: nuo Tilžės akto iki šių dienų

Vilius Trumpjonas

Mažosios Lietuvos Lietuvių tautinės tarybos, 1918 m. lapkričio 30 d. pasirašytas, Tilžės Aktas buvo tik iš dalies įvykdytas. Versalio taikos sutarties 39 straipsniu iš Vokietijos buvo atimtas tik Klaipėdos kraštas. Didžioji krašto dalis toliau Vokietinta. Atėję į valdžią, hitlerininkai ėmėsi prieš lietuvininkus prievartos. Jie persekiojo lietuvių kalbą, terorizavo lietuvių veikėjus. 1934 metais buvo viešai sumušti Vydūnas ir Mačiulaitis, nusiaubta E. Jagomasto spaudos įmonė Tilžėje, nuniokoti — Karaliaučiaus ir Tilžės lietuvių etnografijos muziejai, imta drausti lietuviškas pamaldas bažnyčiose. Daugelis Mažosios Lietuvos vietovardžių, nors ir su vokiškomis galūnėmis, nedviprasmiškai bylojo, kas yra senieji krašto šeimininkai. 1938 metais apie 60 proc. senųjų pavadinimų buvo pakeista.

O II Pas. karo metu, prieš Rytų Prūsijos operaciją, Raudonosios armijos daliniuose buvo aiškinama, kad reikės išvaduoti senąsias lietuvių žemes, kurias vokiečių grobikai 700 metų engė, ir jos bus grąžintos Lietuvai. Likus 3 dienoms iki puolimo, apie tai jau nebuvo kalbama.

Antrojo pasaulinio karo pabaiga atnešė naujus okupantus ir visuotinį gyventojų sunaikinimą arba išblaškymą. 1946 m. balandžio 7 d. įsaku, visas Karaliaučiaus kraštas buvo perduotas Rusijos SSRS ir pavadintas Kaliningrado sritimi. Į Kaliningrado sritį atvyko persikėlėliai iš visų Sovietų Sąjungos sričių. Persikėlėliams buvo leista suprasti, kad jie atėjo ne kaip užkariautojai, o kaip teisėti šeimininkai — „rusų žeme važiuojame, vokiečiai grobikai slavus iš čia išvijo, mes su fašistais atsiskaitėme ir susigrąžinome savo žemes". Prieš Antrąjį pas. karą krašte buvo arti 1,200,000 gyventojų (sakoma, kad beveik 40 nuošimčių buvo lietuvių kilmės). Vokietijos valstybės archyvų duomenimis, po bėgimų nuo Raudonosios armijos, 1945 m. balandžio mėn. Rytprūsiuose buvo likę arti 600,000 civilių gyventojų. Sugrįžus daliai pabėgėlių, 1945 m. vasarą ten buvo maždaug 800,000 vietos žmonių. 1950 m. iš jų buvo belikę beveik 75,000, bet ir tas skaičius kasdieną tirpo. Didelė dalis civilių gyventojų mirė badu, nuo epidemijų, raudonarmiečių sauvaliavimo. Kelios dešimtys tūkstančių buvo išvaryti į Rytų Vokietiją. Sovietų valdžia per palyginti trumpą laiką atliko tai, ko neįstengė padaryti vokiečiai (nei ordinas, nei kaizeriai, nei naciai). Sovietų valdžia pakeitė ne tik gyventojų sudėtį, bet panaikino senuosius dar likusius lietuviškus vietovardžius bei vandenvardžius.

Šiandieną krašte gyvena arti 1,000,000 žmonių. Dauguma gyvena miestuose — maždaug 750,000. Vien Karaliaučiaus mieste per 500,000.

Gyventojų kilmė: rusai — 78 proc., baltarusiai — 7 proc., ukrainiečiai — 3 proc., lietuviai — 3 proc. (vokiečių, lenkų ir kitų).

Šiandien Karaliaučiaus krašte gyvena per 20,000 lietuvių — dauguma tremtiniai — didžlietuviai — kuriems nebuvo leista grįžti į Lietuvą. Jie daugiausia gyvena kaimų vietovėse, netoli Lietuvos Respublikos sienos.

Šiandien Karaliaučiaus krašte, kaip ir pačioje Lietuvoje, daug nežinančių apie Mažosios Lietuvos krašto praeitį — ten, kur buvo išleista pirmoji lietuviška knyga, pirmoji gramatika, pirmasis dainynas, pirmieji lietuviški laikraščiai; kur sukurti pirmieji lietuviški eilėraščiai, pirmoji lietuviška poema, įsteigtas pirmasis Lietuvos kraštotyros būrelis; kur pirmiausia imta rinkti lietuvių tautosaką, tirti lietuvių kalbą; kur atidarytos pirmosios lietuviškos mokyklos, kur įvyko pirmoji lietuvių dainų šventė, suvaidintas pirmasis lietuvių žemėje lietuviškas spektaklis. Kraštas, kur vaikščiojo Bretkūnas, Mažvydas, Švoba, Kleinas, Rėza, Donelaitis, Kantas, Pretorijus, Kalvaitis, Jankus, Zauniai, Vydūnas, Jagomastas.

2002 m. gruodžio 13 d. inauguruotas naujasis Klaipėdos universiteto rektorius, prof. Vladas Žulkus. R. Žiubrio (Elta) nuotr.

Ateiviai po karo iš Lietuvos, sudarydami mažumą tarp rusakalbių ateivių, sovietinio „internacionalizmo" malūno buvo negailestingai malami: mokyklose jų vaikai prarado gimtąją kalbą, paprasti žmonės greitai rusėjo, o krašte burtis lietuviams ne tik nebuvo sąlygų, net grėsė pavojai.

Subyrėjus Sovietų Sąjungai, Karaliaučiaus krašto lietuviai ėmė atsigauti. Bet labai pavėluotai — jau buvo užaugusi karta, kuriai sovietizmas nukirto lietuvybės šaknis. Tačiau dalis, išlaikiusi meilę tėvynei, gimtajai kalbai ir papročiams, dabar buriasi į religines bendruomenes bei kultūrines organizacijas.

Truputį apie religines organizacijas

Pagal Karaliaučiaus Šventosios Šeimynos parapijos kun. Gauronską, 1991 m. rugpjūčio 6-ąją buvo įregistruota pirmoji katalikų bendruomenė po Antrojo pasaulinio karo — tai buvo Švč. Šeimynos parapija. Šiandien krašte oficialiai įregistruota 21 katalikų parapija, dirba 15 kunigų. Dauguma kunigų atvykę iš Lenkijos, Baltarusijos, Vokietijos ir 2 iš Lietuvos. Krašte veikia įvairios katalikiškos labdaros organizacijos: „Caritas", „Maltos ordinas", „Lumen Christi". Prie kiekvienos parapijos atidarytos sekmadieninės mokyklos, kur vaikai mokosi tikėjimo tiesų — rusų kalba.

1994-tais m. birželio 13 d. buvo pašventinta Švč. Šeimynos parapijos koplyčia Karaliaučiuje. Tai pirmieji maldos namai, pastatyti po karo Karaliaučiaus krašte. 2000 m. rugpjūčio 20 d. buvo pašventinta, Lietuvos pastatyta, Tilžės Kristaus Prisikėlimo bažnyčia. Karaliaučiaus krašte įregistruotos 134 religinės organizacijos, iš kurių 46 Stačiatikių Bažnyčios parapijos. Didžioji dalis cerkvių įrengta buvusiose protestantų bažnyčiose. Taip pat įregistruota 15 liuteronų, 8 adventistų, 5 babtistų, 4 Jehovos liudytojų, metodistų, žydų, musulmonų, budistų, mormonų, Krišnos išpažinėjų, ir kitų religinių bendruomenių.

Karaliaučiaus, Tilžės ir Įsruties miestuose lietuviškos pamaldos vyksta bent kas sekmadienį. Kituose miesteliuose lietuvių pamaldos yra laikomos rečiau — pagal susitarimą su kunigais, kalbančiais lietuviškai. Įsruties lietuvių parapijos kunigas yra lenkas, Valdemaras Machevičius, išmokęs lietuvių kalbą. Jis taip pat aptarnauja lietuvius, gyvenančius mažesniuose miesteliuose. Šiandien krašto lietuviai bent karts nuo karto turi progą pagarbinti Dievą lietuvių kalba.

Kultūrinės organizacijos

Neseniai Kaliningrado srities Teisingumo valdyboje buvo įregistruota Regioninė Kaliningrado srities lietuvių tautinė-kultūrinė autonomija. Ši organizacija atstovauja Karaliaučiaus kraštui Pasaulio Lietuvių Bendruomenėje. Organizacijai priklauso visos srities lietuvių kultūrinės draugijos: Karaliaučiaus mieste „Rėzos"; Tilžės mieste „Vydūno" — Teodoras Budrys; Tilžės mieste „Birutės" — Danutė Narušaitė; Įsruties mieste „Nadruva" — Aleksas Bartnikas; srities sporto klubąs „Pilkalnis"; srities lietuvių ūkininkų sąjunga — Leonas Apinavičius; srities „Rusų-lietuvių kultūros ir verslo centras" — Alvydas Muliuolis; srities lietuvių jaunimo sąjunga — Ričardas Mikulėnas; srities lietuvių kalbos mokytojų draugija — Aleksas Bartnikas.

Srities rajono draugijos

Gumbinės r. lietuvių kultūros draugija — Elena Galdikienė.

Tepliavos r. lietuvių kultūros draugija — Vanda Čiuršina.

Lazdynų r. lietuvių kultūros draugija — Aldona Strojeva.

Gastų r. lietuvių kultūros draugija — Remigijus Tukačikas.

Ragainės r. lietuvių kultūros draugija — Beta Uskova.

Stalupėnų r. lietuvių kultūros draugija — Eugenija Zeniuvienė.

Trumpai apie šių metų kultūrinę veiklą

„Birutės" draugija Tilžėje leidžia laikraštį *Naujoji Aušra*. Srities lietuvių tautinės-kultūrinės autonomija: irgi leidžia laikraštį *Gintaras* lietuvių ir rusų kalba.

Šiais metais įvyko jau 9-ta metinė srities lietuvių kultūros šventė — Karaliaučiuje suvažiavo srityje veikiantys lietuvių ansambliai.

Organizavo dainų festivalį „Skambėk, skambėk, lietuviška dainele" — balandžio 27 dieną Karaliaučiuje suvažiavo 200 vaikų, besimokančių lietuviškose pradinėse klasėse, būreliuose ir ansambliuose — atvyko parodyti, ką išmokę per mokslo metus.

Klaipėdiečiai... Nuotr. iš A. Stanevičiaus knygos *Romantiškoji Klaipėda*.

Organizavo srities vaikų kolektyvų kūrybinę stovyklą Giruliuose, „Žuvėdros" stovyklavietėje, birželio 17-30 d. Stovykloje dalyvavo 75 vaikai, 25 iš Lietuvos. Taip pat organizavo 30 vaikų stovyklavimą Kačerginėje. Srities vaikų ansambliai jau dabar ruošiasi dalyvauti 3-čioje Pasaulio lietuvių dainų šventėje, Vilniuje, 2003 m.

Kasmet draugijos nariai susirenka paminėti lietuviškas tautines šventes: Vasario 16-tąją ir kt.

Draugijos rūpinasi lietuviškosios kultūros pėdsakais — tai: K. Donelaičio bažnyčia/muziejum Tolminkiemyje, ir jo gimtine Lazdynėliuose. Mažvydo bažnyčia Ragainėje — atidengė memorialinę lentą. Vydūno namas Tilžėje — yra Bareljefas ant namo — nori įsteigti muziejų. Nori atstatyti prie Įsruties pilies stovėjusio paminklo žuvusiems lietuvių ulonų pulko kariams — ant postamento užrašas „Lietuvių ulonų Dvyliktas pulkas savo kritusiems draugams". Taip pat rūpinasi, kad nugriautas paminklas Herkui Mantui būtų atstatytas. Narkyčiose, netoli nuo Įsruties, 1993 m. Herkaus Manto paminklinis akmuo buvo pašventintas — o 1994 metais jis buvo jau išmontuotas — nes paminklo statymas nebuvo derintas su Maskva.

Svarbiausia lietuviška veikla — švietimas

Šiandien krašte yra per 20 mokyklų kur yra mokoma lietuvių kalba. Mokytojų skaičius — apie 40, o mokinių skaičius auga ir šiandieną pranoksta 750. Karaliaučiuje, Tilžėje, Ragainėje ir Įsrutyje yra lietuviškos klasės, turinčios juridinį statusą krašte. Tose mokyklose mokiniai turi 8 lietuvių kalbos pamokas per savaitę. Lietuvių kalba dėstoma kiekvieną dieną po vieną pamoką. Dailė, darbeliai bei muzika irgi dėstoma po vieną dieną per savaitę. Mokytojai stengiasi, kad kiekvienais metais būtų įsteigtos pirmosios klasės su lietuvių kalbos dėstymu ir jos tęstusi iki pat aukščiausios klasės mokykloje. Šitos lietuvių kalbos klasės, turinčios juridinį statusą krašte, yra gera lietuvybės išlaikymo galimybė.

Dauguma vaikų krašte yra susibūrę į lietuvių kalbos būrelius, dainų ansamblius mokyklose bei parapijose. Tuose būreliuose vaikų amžius ir kalbos mokymas skiriasi. Sėkmė priklauso nuo mokytojų gabumų. Parapijose lietuvių kalbos būrelių vaikai yra gundomi mesti lietuvių kalbos mokslus ir mokytis vokiečių kalbą, nes ji naudingesnė — tai daro rusiškai kalbančios vienuolės iš Vokietijos.

Lietuvių kalbos mokytojai 1995 metais įsteigė „Lietuvių kalbos mokytojų draugiją" — dabartinis pirmininkas yra Aleksas Bartnikas, kuris yra ir Įsruties lietuvių kultūros draugijos „Nadruva" pirmininkas bei Įsruties pedagoginės kolegijos direktorius. Kolegija ruošia pradinių klasių lietuvių kalbos mokytojus. Jose, pernai įvyko jau antroji Karaliaučiaus krašto lietuvių kalbos olimpiada. Už lietuvybės darbą A. Bartnikas 2002 m. spalio mėnesį buvo apdovanotas Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Gedimino ordinu. Tai įrodo, kad krašte yra pasišventusių lietuvybės puoselėtojų.

Krašto lietuvių kalbos mokytojai gyvena dvejose valstybėse, 15 mokytojų gyvena Lietuvoje, daugiausia Pagėgiose ir Tauragėje. Jie aptarnauja mietelius netoli Lietuvos sienos.

Ryšiai tarp Mažosios Lietuvos Lietuvių draugijos Čikagoje ir Mokytojų draugijos Karaliaučiaus krašte pradėjo 1996 metais, kai draugijos nariai nusprendė remti Karaliaučiaus krašto lietuvių vaikus ir jaunimą. Aišku, ta parama būtų neįmanoma be mūsų draugijos rėmėjų. Šiais metais rėmėm daugiau kaip 30 projektų: stovyklas, ekskursijas į Lietuvą bei Mažąją Lietuvą, minėjimus, šventes, konkursus, mokslo reikmenų įsigyjimą ir kt.

Norėdamas geriau susipažinti su Karaliaučiaus krašto lietuviais ir jų veikla — nuo 1998 m. esu lankęs kraštą 6 kartus. Praėjusiais metais praleidau daugiau negu savaitę Karaliaučiaus krašte. Esu susitikęs su beveik visais krašto lietuvių kalbos mokytojais ir jų būreliais, lankęs 17 miestų, miestelių. Visur, jaučiau, kad mūsų dėmesys šiam kraštui duoda vietiniams lietuviams kuo pasididžiuoti, parodyti savo kaimynams, kad jie yra vertingi žmonės.

Įspūdžiai ir problemos

Važiuojant per kraštą, keliai duobėti, neprižiūrėti. Važiuojant tarp miestelių, tik retkarčiais sutiksi kitą mašiną. Miesteliuose daug griuvėsių, beveik niekur nematysi jokios statybos. Daugiau kaip pusė krašto žemės nenaudojama, apleista.

Ekonominė padėtis krašte sunki, kas antras srities gyventojas priklauso prie socialiai remiamos grupės. Komunikacija tarp vietovių problematiška — dauguma žmonių neturi mašinų nei telefonų. Transportas tarp miestelių labai prastas, sunku mokiniams, kurie gyvena toliau nuo mokyklos.

Nukelta į 3 psl.

Šio šeštadienio priedo puslapiuose

Lietuvybė dar gyva Mažojoje Lietuvoje. — 1 psl.

Lituanistikos katedra Illinois universitete. — 2 psl.

Baltijos studijos VDU; susijungė du kultūriniai leidiniai; Mokslo ir kūrybos simpoziumo šauklys. — 3 psl.

Diplomatai imigrantai; Napoleonas ir Lietuva. — 4 psl.

PLB Lituanistikos katedra Illinois universitete Čikagoje

Dalia Cidzikaitė,

Illinois universiteto Čikagoje doktorantė

PLB Lituanistikos katedroje nuolatos dėsto profesoriai Violeta Kelertienė ir Giedrius Subačius. Šalia to, prof. Violeta Kelertienė yra dviejų leidinių — *Metmenys* ir *Lituanus* — redaktorė, prof. Giedrius Subačius redaguoja *Archivum Lithuanicum*. Kiekvieną pavasario semestrą į Katedrą paskaitų skaityti atvažiuoja vienas profesorius iš Lietuvos. Prof. Violeta Kelertienė ir prof. Giedrius Subačius kiekvieną semestrą kviečiami dalyvauti disertacijų gynimo komitetuose.

2000 metų rudenio semestrą Lituanistikos katedra pradėjo turėdama septynis studentus: du magistrantus — Kęstutis Šatkauskas ir Rūta Birštonaitė — ir penkis doktorantus — Danas Lapkus, Karilė Vaitkutė, Žydrūnas Drungilas, Jurgita Baltrušaitytė, Dalia Cidzikaitė.

2000 metų Katedros dėstytojų skaityti originalūs kursai-seminarai skirti magistrantams ir doktorantams buvo: prof. Violetos Kelertienės „Literatūros teorija", 1 dalis ir „Vertimo teorija"; prof. Giedriaus Subačiaus „Europos bendrinių kalbų istorija". 2000 m. pavasarį kursą pavadinimu „Išeivijos galvojimai" skaitė prof. Egidijus Aleksandravičius iš Kauno Vytauto Didžiojo universiteto. 2000 metais Katedroje skaityti kursai bakalaurams buvo: prof. Giedrius Subačius *Lietuvių kultūra;* doktorantė Jurgita Baltrušaitytė *Lietuvių kalba I ir II lygiai.*

2000 metų sausio 5 d. prof. Giedrius Subačius dalyvavo konferencijoje skirtoje vokiečių kalbos standartizacijai (Sheffield, Anglija), kur skaitė pranešimą „Dominant and Dominated Standards: The Influence of Printers on Textual Orthography" (Dominuojančios ir dominuojamos standartinės kalbos: spaustuvininkų įtaka rašybai).

2000 metų kovo 17 d. prof. Giedrius Subačius dalyvavo Arturs Ozols konferencijoje (Ryga, Latvija) su pranešimu „Written Standard and Spoken Standard: Varieties?" (Rašomoji ir šnekamoji standartinė kalba: variantai?).

2000 metų birželio mėnesį prof. Violeta Kelertienė skaitė du pranešimus „The Marginalized Characters in Jurgis Kunčinas' Fiction" (Marginalai Jurgio Kunčino prozoje), Association for the Advancement of Baltic Studies, Georgetown, DC ir „Soviet Censorship in Lithuania" (Tarybinė cenzūra Lietuvoje). Netherlands Institute for Advanced Study, Waasenaar, Olandija.

2000 metų liepą prof. Violeta Kelertienė dalyvavo Europos lietuvių studijų savaitėje (Heidelberg, Vokietija) su pranešimu „How Does Postcolonialism Apply to Lithuania?" (Ar postkolonializmas pritaikomas Lietuvai?).

2000 metų rugsėjo 12 d. prof. Giedrius Subačius dalyvavo apvalaus stalo diskusijoje Santaros-Šviesos federacijos konferencijoje, Lemontas, Illinois.

2000 metų rugsėjo 22 d. prof. Giedrius Subačius skaitė pranešimą „Two Types of Standard Language History in Europe" (Du standartinių Europos kalbų istorijos tipai), The Henry Sweet Society for the History of Linguistic Ideas, metinis kolokviumas, Edinburgh, Anglija.

2000 metų spalio mėnesį prof. Violeta Kelertienė pranešimą pavadinimu „Lithuania at the End of the Soviet Union" (Lietuva Tarybų Sąjungos žlugimo išvakarėse) skaitė University of Washington, JAV.

2000 metų gruodžio 12 d. prof. Giedrius Subačius dalyvavo konferencijoje Maskvoje (Rusija) „Baltai senaisiais laikais ir viduramžiais: kalba, istorija, kultūra" skirtoje Donatui Banioniui atminti, kur skaitė paskaitą „Kalikstas Kasakauskis' Attitude to Written Lithuanian" (Kaliksto Kasakauskio pažiūros į rašomąją lietuvių kalbą).

2000 m. gegužės mėn. magistro laipsnį apsigynė Rūta Birštonaitė. Šiuo metu ji dirba kultūriniame savaitraštyje *Šiaurės Atėnai* (Vilnius).

Nuo 2000 metų rudens semestro į Katedrą magistrantūros programai atvyko Audronė Savickaitė iš Šiaulių Pedagoginio universiteto.

2000—2001 metų laikotarpyje katedroje lankėsi Vilniaus universiteto doktorantas Karolis Klimka, Vilniaus Pedagoginio universiteto doktorantė Rūta Mėlinskaitė, Vytauto Didžiojo universiteto doktorantė Daiva Dapkutė ir Vilniaus universiteto magistrantas Rimas Žilinskas.

2000 m. parašyti straipsniai, recenzijos:

Rūta Birštonaitė. „Šiandieninė tikrovė magiškojo realizmo veidrodyje", *Metmenys,* 2000 (79), 186-191.

Giedrius Subačius. „XVII-XIX amžiaus lietuvių kalbos gramatikų publikavimo būklė", *Archivum Lithuanicum* 2, 2000, 255-268.

Giedrius Subačius. „Kaliksto Kasakauskio pažiūros į rašomąją lietuvių kalbą". *Tarptautinis baltistų kongresas „Baltų kalbos amžių kaitoje". Pranešimų tezės,* Riga: LU Latviešu valodas institūts, 2000, 303.

Dalia Cidzikaitė. „Jaunimo savaitgalis Vašingtone". *Pasaulio lietuvis* 4, 2000 balandis.

Žydrūnas Drungilas. „Susitikimas su Liūtu Mockūnu", *Gintaro lašai,* 2000 liepos 12 d.

Giedrius Subačius. „Two Types of Standard Language History in Europe" (Du standartinių Europos kalbų istorijos tipai), *The Henry Sweet Society for the History of Linguistic Ideas Bulletin 35,* November 2000 (The Seventeenth HSS Colloquim 2000, Abstract of papers), 57-58.

Giedrius Subačius. „Otnošenije Kalikstasa Kasakauskisa k pismennomu Litovskomu jazyku" (Kaliksto Kasakauskio pažiūros į rašomąją lietuvių kalbą). *Balty v drevnosti i srednevekovje: jazyki, istorija, kultura. Tezisy meždunarodnoj naučnoj konferencii pamiati Egidijusa Banionisa,* Maskva, 2000 11-12 Dekabria, 62.

Kristina Sakalavičiūtė. „Popietė su Kaziu Bradūnu". *Darbai ir dienos,* 2000, 239-247.

Kristina Sakalavičiūtė. „Eilėraščiai" (Įvadinis straipsnis į A. Pakėnas *Eilėraščiai, šildantys žebenkšties sužeistą paukštį). Ukmergės diena,* 2000, 6.

Kristina Sakalavičiūtė

2001 metais Katedros dėstytojų skaityti originalūs kursai-seminarai magistrantams ir doktorantams buvo: prof. Violetos Kelertienės „Literatūros teorija", 2 dalis ir „Lietuvių išeivijos drama"; prof. Giedriaus Subačiaus „Sociolingvistikos teorija"; vizitavęs profesorius Vladas Sirutavičius (Vilniaus universitetas) skaitė kursą „Lietuvių moralinė vaizduotė XIX amžiuje". 2001 metais Katedroje skaityti kursai bakalaurams buvo: prof. Giedrius Subačius *Lietuvių kultūra;* doktorantė Dalia Cidzikaitė *Lietuvių kalba I ir II lygiai.*

2001 metų vasario 23 d. prof. Giedrius Subačius dalyvavo Žemaičių akademijos konferencijoje (Plungė) su pranešimais „Vyskupas Motiejus Valančius ir Simonas Daukantas", „Motiejus Valančius — rašytojas, istorikas, kultūros veikėjas, tautos švietėjas".

2001 metų balandžio 27 d. prof. Giedrius Subačius skaitė pranešimą pavadinimu „Vyskupas Motiejus Valančius — filologas", Žemaičių akademijos konferencija, Telšiai.

2001 metų birželio 18 d. prof. Violeta Kelertienė Santaros-Šviesos konferencijoje (Anykščiai) skaitė pranešimą „Postkolonializmas lietuvių literatūroje".

2001 metų rugsėjo mėnesį Santaros-Šviesos federacijos konferencijoje (Lemontas, Illinois) pranešimus skaitė Katedros doktorantas Žydrūnas Drungilas („Virtualios bendruomenės") ir prof. Giedrius Subačius („Du standartinių Europos kalbų istorijos tipai").

2001 metų rudenį prof. Violeta Kelertienė dalyvavo Ketvirtoje Baltų Studijų konferencijoje (Tartu universitetas, Estija), kur skaitė pranešimą „Postcolonialism and Fiction in Lithuania" (Postkolonializmas ir proza Lietuvoje).

2001 metų gruodžio 8 d. prof. Violeta Kelertienė Stokholmo universitete skaitė pranešimą „Forms of Consorship Evasion during the Soviet Years as an Expression of Nationalism" (Cenzūros vengimo formos sovietiniais metais — nacionalizmo išraiška).

2001 m. rugsėjo mėn. doktorantas Danas Lapkus apgynė daktaro disertaciją tema „The Boundaries of the Subtext: Forbidden Identities in Lithuanian Art and Prose Fiction of the 1980's" (Subteksto ribos: uždrausti identitetai 9-ojo dešimtmečio lietuvių dailėje ir prozoje) (vadovė prof. Violeta Kelertienė, komiteto nariai: Giedrius Subačius, Rimvydas Šilbajoris, Kęstutis Paulius Žygas, Sona Hoisington). Šiuo metu Danas Lapkus studijuoja teisę Indianoje.

Dr. Danas Lapkus.

Nuo 2001 m. rudenio magistrantūros programoje pradėjo studijuoti čikagietė Elizabeth Novickas, o nuo pavasario semestro — Kristina Sakalavičiūtė iš Kauno Vytauto Didžiojo universiteto.

2001—2002 m. Katedroje lankėsi Vilniaus universiteto doktorantas Almantas Samalavičius.

2001 m. parašyti straipsniai, recenzijos:

Giedrius Subačius. „Dominant and Dominated Standards: the Influence of Printers on Textual Orthography" (Dominuojančios ir dominuojamos standartinės kalbos: spaustuvininkų įtaka rašybai), *Standard Germanic, Conference on the Standardisation of the Germanic languages. Abstracts,* University of Sheffield, 2001 sausio 4-7.

Žydrūnas Drungilas. „Vytautas Bakaitis: lietuvių poezijoje jaučiamas Renesansas" (interviu), *Gintaro lašai,* 2001 balandžio 4 d.

Dalia Cidzikaitė. „Dominyko Budriko knygos *Namų kryžius* (1859) kalba". *Archivum Lithuanicum* 3, 2001, 153-166.

Giedrius Subačius. „Spaustuvininkų įtaka rašybai ir jos standartams". *Archivum Lithuanicum* 3, 2001, 129-152.

Giedrius Subačius. „Du Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos rankraščiai: *Kninga turinti savėj kozonius ir Rekolekcijos dvasiškos", Archivum Lithuanicum* 3, 2001, 167-184.

Giedrius Subačius. „Written Standard and Spoken Standard" (Rašomoji ir šnekamoji standartinė kalba), *Baltų filologija* 10, 2001, 127-136.

Giedrius Subačius. „Senieji Renavo kapų tekstai". *Žemaičių praeitis* 9. Renavas, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla. 2001, 231-234.

Dalia Cidzikaitė. „Du S. Parulskio bandymai kurti naują dramaturgiją lietuviškajam teatrui", *Metmenys,* 2001 (80), 65-91.

Dalia Cidzikaitė. „Santaros-Šviesos konferencija". *Draugas,* 2001 rugsėjis.

Kristina Sakalavičiūtė. „Atėjęs brėžti saulės ženklo". *Eskizai: Ukmergės krašto kultūrinis almanachas,* 2001, 88-90.

Kristina Sakalavičiūtė. „Eilėraščiai". *Eskizai,* 2001, 146.

2002 metais Katedros dėstytojų skaityti originalūs kursai-seminarai skirti magistrantams ir doktorantams buvo: prof. Violetos Kelertienės „Klasikinių formų poezija"; prof. Giedriaus Subačiaus „Žemaičių bendrinė kalba XIX amžiuje" ir „Lietuvių kalbos istorija"; profesorės iš Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Rūtos Marcinkevičienės „Žanro teorija sociolingvistikoje". 2002 metais Katedroje skaityti kursai bakalaurams buvo: prof. Violeta Kelertienė *Lietuvių proza cenzūros sąlygomis;* prof. Giedrius Subačius *Lietuvių kultūra;* doktorantė Dalia Cidzikaitė *Lietuvių kalba I ir II lygiai;* doktorantas Žydrūnas Drungilas *Lietuvių kalba III ir IV lygiai.*

2002 metų rugsėjo 6 d. Santaros-Šviesos federacijos konferencijoje (Lemontas, Illinois) pranešimus skaitė doktorantė Dalia Cidzikaitė „Filmo anotacija — iš paribio į vis labiau populiarėjantį žanrą" ir magistrantė Audronė Savickaitė „Propagandos apraiškos A. Škėmos dramoje *Pabudimas".*

2002 metų rugsėjo 28 d. prof. Giedrius Subačius dalyvavo tarptautinėje konferencijoje skirtoje 400 metų lietuviškai Biblijai paminėti (Grefswald, Vokietija) „Die Bretke-Forschung am Institut fuer Litauische Sprache — Stand und Perspektiven" (Jono Bretkūno kalbos tyrimai Lietuvių kalbos institute).

2002 metų lapkričio 9-14 d. prof. Violeta Kelertienė dalyvavo Frankfurto knygų mugėje (Frankfurt, Vokietija), kur talkininkavo Lietuvos Kultūros ministerijai ir „Baltų lankų" leidyklai.

2002 m. gegužės mėn. magistro laipsnį gavo Kristina Sakalavičiūtė. Šiuo metu Kristina tęsia doktorantūrs studijas Vytauto Didžiojo universitete Kaune.

2002 m. Katedroje lankėsi Vitalija Stravinskienė iš Istorijos instituto Vilniuje.

2002 m. mecenatė Berniece Danilavičiūtė Kellogg iš San Mateo (CA) Katedrai padovanojo keturis Adomo Galdiko paveiklus.

2002 m. parašyti straipsniai, recenzijos:

Elizabeth Novickas „Jonas Bretkūnas: Biblijos į lietuvių kalbą vertėjas". *Draugas,* 2002 spalio 26 d.

Rūta Birštonaitė. „Kai kurie anglų, slovakų ir lietuvių šnekamųjų standartinių kalbų formavimosi bruožai". *Archivum Lithuanicum* 4, 2002, 265-272.

Dalia Cidzikaitė. „Anglų kalbos terminai *common language, national language, literary language, King's language, standard language* ir jų lietuviški atitikmenys", *Archivum Lithuanicum* 4, 2002, 273-282.

Giedrius Subačius. rec, kn.: *The Development of Standard English 1300-1800. Theories, Descriptions, Conflicts,* ed. Laura Wright. *Archivum Lithuanicum* 4, 2002, 227-234.

Giedrius Subačius. „Perspectives of a History of European Standard Languages" (Standartinių Europos kalbų istorinės perspektyvos), *Lituanus* 48(1), 2002, 18-26.

Violeta Kelertienė. Įvadas Julijos Švabaitės poezijos knygai *Kur šią naktį nakvosi,* Čikaga. Lietuviškos knygos klubas, 2002, 5-7.

Kristina Sakalavičiūtė. „Vakarai, atsigręžę į Rytus" (recenzija Beno Ulevičiaus knygai *Dieviškieji Rytai). XXI amžius,* 2002.

2000—2002 m. Katedros dėstytojų ir studentų išleistos knygos, parašyti knygų skyriai:

Violeta Kelertienė. „Romualdui G., kurio nebuvo: apie percepciją, potekstes ir buvimą", *Kūrybos studijos ir interpretacijos: Romualdas Granauskas,* sudarė Rimas Žilinskas, Vilnius: *Baltos lankos,* 2000, 69-78.

Violeta Kelertas. „Įvadas į Kostą Ostrauską", *Dictionary of Literary Biography,* v. 232: Twentieth Century Eastern European Writers, ed. Steven Serafin, Detroit etc.: Bruccoli Clark Layman, 2001, 279-289.

Giedrius Subačius. *Kalikstas Kasakauskis: Lietuvių bendrinės kalbos konjunktūra. Bibliotheca Archivi Lithuanici I,* Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2001, 128 p.

Giedrius Subačius. *X.D.K.P.S. lietuvių kalbos gramatika: XX amžiaus pradžia. Bibliotheca Archivi Lithuanici 3,* Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2002, 368 p.

2000—2002 m. vertimai:

Žydrūnas Drungilas. Viktor Kulle. „Kapsulė su serumu", *Akiračiai,* 2000 vasaris.

Žydrūnas Drungilas. Stanley Fish. „Tiesiog publikuota: beprasmės smulkmenos" (Just Published; Minute Without Meaning), *Gintaro lašai,* 2000 birželio 14 d.

Žydrūnas Drungilas. Michael Joyce. „Popietis, pasakojimas". (Afternoon, The Story), *Gintaro lašai,* 2000 liepos 12 d.

Kristina Sakalavičiūtė. Ikko Tanaka. Stasio poezija (apie dailininko Stasio Eidrigevičiaus kūrybą), *Draugo* literatūrinis priedas „Literatūra. Menas. Mokslas", 2002.04.13, nr. 72 (15), 3.

Dalia Cidzikaitė ir Aušra Veličkaitė. Irena Mačiulytė-Guiford. *Prisilietimas* (Embrace), Čikaga: A. Mackaus knygų fondas, 2002, 136 p.

Kristina Sakalavičiūtė. Jurga Ivanauskaitė. *Raudona suknelė* (The Red Dress). Lituanus, 2002 Winter.

Per 2000—2002 metus Katedroje su paskaitomis lankėsi prof. Ilona Maziliauskienė, prof. Rimvydas Šilbajoris, muzikologas ir pianistas Rokas Zubovas, kun. Kazimieras Ambrasas, doc. Vanda Juknaitė, Vilniaus universiteto dėstytojas Arūnas Sverdiolas, prof. Algis Mickūnas, Klaipėdos universiteto dėstytojas Algimantas Valantiejus, Šiaulių universiteto dekanas Stasys Tumėnas, Seimo narys Vytautas Landsbergis.

Prof. Violeta Kelertienė, Lituanistikos katedros Illinois universitete vedėja.

Lietuvos Respublikos prezidentas Valdas Adamkus su Kalifornijos lietuviais. Iš kairės: Bernice (Danilavičiūtė) Kellogg, Antanas Mažeika, Liucija Mažeikienė, prez. Adamkus ir kiti.

Po paskaitos labai malonu atsigaivinti: Baltijos studijų vasaros kursų dalyviai.

Baltijos studijos ir lietuvių kalba

Vytauto Didžiojo universitetas yra antroji institucija Lietuvoje, pradėjusi išeivius iš Lietuvos ir užsieniečius mokyti lietuvių kalbos bei kultūros. 1997 m. VDU buvo parengta Baltijos studijų programa, dėstoma anglų kalba ir skirta visiems, gyvenantiems Lietuvoje ar už jos ribų ir besidomintiems Lietuva bei siekiantiems kuo daugiau sužinoti apie ją, įgyti patirties, geriau pažinti Baltijos valstybių žmonių kalbas, literatūrą, pagilinti politikos, ekonomikos, kultūros, istorijos ir meno žinias. 1998 m. rugsėjį pagal šią programą pradėjo mokytis pirmieji studentai. 1999 m. vasarą pirmą kartą buvo surengti Lietuvių kalbos ir kultūros vasaros kursai, o nuo 2002 m. — intensyvūs lietuvių kalbos žiemos kursai. Jau dabar Baltijos studijų programą bei Lietuvių kalbos ir kultūros vasaros kursus yra baigę per 100 žmonių iš daugiau negu 20 pasaulio šalių. Gal dėl kalbos mokymo intensyvumo, gal dėl to, kad rengiami vasaros metu, didelio populiarumo sulaukia vasaros kursai — juk ne kiekvienas ryžtasi pusmečiui ar metams palikti namus, mokslus, darbus ir pasinerti į Lietuvos istorinį bei kultūrinį pažinimą, kalbos studijas.

Dalyvauti vasaros kursuose atvyksta visi, kas nori pažinti Lietuvą, jos kultūrą, meną, istoriją, tradicijas ir išmokti kalbėti viena seniausių indoeuropiečių prokalbės kalbų — lietuvių kalba. Keturias liepos ir rugpjūčio mėnesio savaites vasaros kursų dalyviai naudingai, įdomiai ir smagiai leidžia laiką. O jo užtenka ir dirbti, ir linksmintis. Rytais universiteto auditorijose vyksta lietuvių kalbos, literatūros, dailės, istorijos, ekonomikos ir politikos paskaitos. Po pietų studentai ir dėstytojai kartu keliauja po puikų Kauno senamiestį, aplanko meno galerijas ir muziejus, susipažįsta su miesto apylinkėmis. Tai puiki proga ne tik pažinti naują aplinką, bet ir rasti naujų draugų. Ekskursijoje į Rumšiškių liaudies buities muziejų studentai turi galimybę susipažinti su lietuvių buitimi lankydamiesi „Ragučio" alaus darykloje mato, kaip verdamas alus ir jo ragauja. Lietuviškų cepelinų puota, tarptautinis vakarėlis su tradiciniais įvairių šalių patiekalais, dainom ir šokiais visiems labai patinka. Taip kartu mokantis, bendraujant ir patiriant vis naujų įspūdžių, laikas prabėga nepastebimai. Na, o savaitgaliais visi keliauja po Aukštaitiją, Dzūkiją, Žemaitiją, Suvalkiją — keturis Lietuvos regionus. Pirmosios sostinės Kernavės piliakalniai, paslaptinga Trakų pilis, modernus Europos skulptūrų parkas prie Vilniaus, Kryžių kalnas prie Šiaulių, Grūto parkas ir gintarinis Palangos pajūris, Aukštaitijos nacionalinis parkas — tai tik nedidelė dalis to, ką pamato lietuvių kalbos ir kultūros vasaros kursų dalyviai. Daugelis jų nori dar kartą čia sugrįžti, nes nauji draugai, sena egzotiška ir skambi kalba, malonūs ir geri įspūdžiai yra tai, ko laukiame iš atostogų...

Šiemet pagal Baltijos studijų programą antrą kartą surengti intensyvūs lietuvių kalbos žiemos kursai. Juose dalyvauja 11 užsieniečių. Jiems, kaip ir vasaros kursų dalyviams, taip pat parengta ne tik mokomoji, bet ir kultūrinė programa. Juk pažinti, keliauti ir pramogauti Lietuvoje galima ne tik vasarą! Žiemos kursų dalyviai lankysis Rumšiškėse, kur bus surengta amatų diena, Kauno muzikiniame teatre žiūrės operetę „Šikšnosparnis", turės galimybę pamatyti meninių filmų. Kursų rengėjai tikisi, kad maloniai ir turiningai praleidę 2 žiemos savaites Kaune, jų dalyviai norės čia sugrįžti ir vasarą.

Ineta Savickienė, Tarptautinių ryšių skyriaus vedėja,

Asta Ambrasaitė, Baltijos studijų koordinatorė,

Ramunė Šarkauskienė, Baltijos studijų lietuvių kalbos dėstytoja

Baltijos studijų vasaros kursų (2002 m.) dalyviai prie Vytauto bažnyčios Kaune.

Jungtinis kultūrinis leidinys

Kultūrinius leidinius — Lietuvos rašytojų sąjungos savaitraštį *Literatūra ir menas* bei mėnraštį *Dienovidis* užsimoję išjudinti iš inertiško sąstingio, į kurį juos stūmė kultūrinei spaudai sudarytos nepalankios sąlygos, ėmėsi patys šių leidinių redaktoriai — Kornelijus Platelis ir Aldona Žemaitytė. Kartu su redakcijų žmonėmis jie nutarė sujungti savo pajėgas ir nuo 2003 metų pradėti leisti, iš anuodviejų minėtų leidinių sudarytą, dviejų spaudos lankų (24 puslapių) savaitraštį *Literatūra ir menas — Dienovidis*. Be to, kas ketvirtis išeis žurnalas *Dienovidis-Literatūra ir menas*. Pasak K. Platelio, šiame žurnale kultūros procesai ir jos politika bus atspindima ir nagrinėjama plačiau bei nuodugniau. K. Platelis pridūrė, kad šie jungtiniai leidiniai įgalins skaitytojus plačiau supažindinti su dabarties ir praeities kultūros reiškiniais, įvykiais, bei žmonėmis, skelbti daugiau publicistikos, literatūros ir meninio gyvenimo aktualijų, kultūros istorijos rašinių, diskusijų dėl lietuvių tautinės kultūros padėties perspektyvų, pateikti — daugiau naujosios lietuvių literatūros, taip pat išeivijos rašytojų bei užsienio autorių kūrinių, o taip pat pokalbių su rašytojais, dailininkais, kitais meno ir kultūros veikėjais. Tokiame didesnės apimties, jungtiniame leidinyje susidarys galimybės pranešti visuomenei apie teatruose, koncertų salėse, muziejuose, meno galerijose vykstančius renginius, informuoti apie išleidžiamas knygas.

Savaitraštyje *Literatūra ir menas — Dienovidis*, taip pat žurnale spausdinami publicistiniai, eseistiniai rašiniai sustiprinus šių kultūrinių leidinių visuomeninę tematiką.

Kaip ir anksčiau, nemėginsime piršti kurios nors vienos nuomonės apie Kultūrą ir socialinius reiškinius, o stengsimės suteikti žodį visiems, kurie nori būti išgirsti ir turi ką pasakyti", — pareiškė naujojo leidinio redaktoriai K. Platelis ir A. Žemaitytė.

Jau išėjo jungtinio leidinio — savaitraščio *Literatūra ir menas — Dienovidis* pirmasis numeris. Iš tiesų, jame daugiau literatūros, meno, kultūros aktualijų, publicistikos.

Be kita ko, savaitraštyje spausdinamas A. Žemaitytės pokalbis su sukaktuvininke, — iškilia literatūros tyrinėtoja, literatūrologijos karaliene vadinama, prof. Vanda Zaborskaite, tyrinėjančia senąją lietuvių literatūrą bei 19-20 a. lietuvių rašytojų kūrybą. Plačiau aptariamas neseniai išleistas V. Zaborskaitės veikalas *Tarp istorijos ir dabarties*. Literatūrologės J. Sprindytės nuomone, šis veikalas greta A. Zalatoriaus *Literatūra ir laisvė*, V. Kubiliaus *Literatūra istorijos lūžyje* bei V. Daujotytės *Parašyta moterų*, yra ypatinga knyga mūsų literatūros moksle.

Daug vietos naujame leidinyje skiriama egzode rašiusiai, o dabar Vilniuje gyvenančiai rašytojai-poetei Birutei Pūkelevičiūtei. Jai skiriamas įdomus bei platus Wisconsin (Madison) universitete profesoriavusios mūsų tautietės, literatūrologės Birutės Ciplijauskaitės straipsnis „Birutė Pūkelevičiūtė: moteriškasis bylojimas". Autorė su gilia įžvalga nagrinėja B. Pūkelevičiūtės kūrybą, plačiau apsistodama prie poezijos knygų *Metūgės* ir *Atradimo ruduo*. Pasak B. Ciplijauskaitės, nuo pat pirmojo eilėraščių rinkinio (*Metūgės*, 1952) pasirodymo Pūkelevičiūtė išsiskyrė ryškiu originalumu ir iki tol neįprastu meilės temos pateikimu iš šiuolaikinės moters perspektyvos. To pasiekti nebūtų buvę įmanoma, nesukūrus visiškai naujos sampratos. Tokios naujos, kad ji net išprovokavo tradiciškai nusiteikusių kritikų neigiamą reakciją, paskatinusią rašytoją pasukti į prozą. Tiktai 1990 m. pasirodė antra jos poezijos knyga *Atradimo ruduo;* ją sudaro dvi draminės poemos ir pluoštas eilėraščių, kurių stilistika panaši į *Metūgių*. Pastarasis rinkinys įtvirtino autorę kaip vieną savičiausių išeivijos poezijos autorių — rašo prof. B. Ciplijauskaitė.

Prie B. Ciplijauskaitės straipsnio pateikiama daug kam nežinomų žinių apie to straipsnio autorę. R. Ciplijauskaitė yra dar ir autoteringa ispanistė į ispanų ir prancūzų kalbas išvertusi ir svetur išleidusi šiuolaikinės lietuvių poezijos rinktinių, Jasukaitytės romaną *Stebuklinga patvorių žolė* J. Degutytės ir B. Pūkelevičiūtės poezijos knygą *Tarp Saulės ir netekties*, atskiru leidiniu Barcelonoje — B. Pūkelevičiūtės *Raudą* iš *Atradimo rudens*.

Leidinio *Literatūra ir menas — Dienovidis* pirmame numeryje nagrinėjamos ir kitos meno sritys. Literatūrologė E. Baliutytė savo straipsnyje „Apie esse" bene pirmą kartą mūsų kultūrinėje spaudoje išsamiai ir konkrečiai nagrinėja šį literatūros žanrą ir jo pasireiškimus Lietuvoje. E. Černiauskaitė rašo apie jaunų dailininkų kuriamą scenografiją, J. Kazakevičius aptaria viduriniosios kartos dailininko A. Baltrūno tapybą, A. Stasiulis — M. Levitan-Babenskienės autorinę gobelenų ir pastelių parodą. Nuošalėje neliko ir teatras-pateikiamas aktorės E. Žebertavičiūtės kūrybinis portretas.

Savaitraštyje spausdinami naujausi mūsų rašytojų bei vertėjų kūriniai. Tai vieno įdomiausių šiandienos prozininko J. Šikšnelio apsakymas „Likimo pusiaukelė", neseniai Vilniuje vykusio Literatūrinio Filologijos rudens dalyvių — penkių jaunų poetų eilėraščiai, Kanadoje gyvenančio vertėjo V. Petrausko visas pluoštas iš ispanų į lietuvių kalbą išverstos poeto Fabio Morabito poezijos.

Šį kartą leidinys pristato, recenzuoja dvi neseniai pasirodžiusias knygas — H. Ch. Anderseno pasakas *Dvylika iš pašto karietos* ir V. Lisausko knygą-albumą *Vilnius. Užupis ir gretimos erdvės*.

Pranešama apie dviejų rašytojų — Ramūno Klimo ir Algirdo Gustaičio mirtį. Los Angeles gruodžio 24 d. mirusiam rašytojui A. Gustaičiui ir jo kūrybinei veiklai skiriami net du jautriai parašyti literatūros tyrinėtojų V. Aurylos ir D. Striogaitės straipsniai.

Naujajame leidinyje neaplenkta platesnė kultūrinė erdvė, apimanti ir provinciją.

Nukelta į 4 psl.

2003 m. Mokslo ir kūrybos simpoziumo
Šauklys

Šiuo kviečiame dalyvauti, pristatant mokslinį-kūrybinį pranešimą 2003 m. Mokslo ir kūrybos simpoziume, kuris įvyks 2003 m. gegužės 21-25 d., Pasaulio lietuvių centre, Lemont, Illinois.

Numatytos sekcijos ir temos:

1. Lituanistika (literatūra, kalbotyra, tautosaka, ir t.t.);
2. Istorija;
3. Griežtieji mokslai (fizika, chemija, biologija, biotechnologija, biochemija, neurologija, ir t.t.);
4. Teisė;
5. Inžinerija, architektūra;
6. Medicinos mokslai;
7. Informatika;
8. Vadyba;
9. Ekonomika;
10. Sociologija;
11. Politiniai mokslai;
12. Aplinkosauga;
13. Kompiuteriniai mokslai;
14. Lietuvių mokslininkų produktyvumas, mokslo populiarinimas visuomenėje, jaunosios kūrėjų kartos veiklos globalizacija ir grįžtamasis ryšys su Lietuva.

Pranešimo tematika yra paliekama pranešėjo nuožiūrai, bet ji turi atspindėti autoriaus profesinės srities įgūdžius ir būti surišta su pasirinktos sesijos kryptimi. Paskiriems pranešimams skiriama 20 min., bet neilgiau, kaip 25 min. Tarpe 5 ir 10 min. paliekama klausimams ir komentarams. Pageidaujantieji padaryti pranešimus, prašomi užsiregistruoti per internetą (**http://mks.lms.lt**) ir pristatyti tezę abstrakto forma (neilgesnis kaip 150 žodžių, „Word formate") ir autorių biografiją, pagal nurodymus lietuvių ir anglų kalba. Taip pat prašoma siųsti pasiūlymo kopiją žemiau nurodytiems sekcijų organizatoriams. Ištisi pranešimai pageidaujami lietuvių kalba, bet išimtinais atvejais bus leidžiami pristatyti ir anglų kalba. Visų rašytinių pranešimų nereikia pateikti.

Kiekvienai sesijai duodama tarp dviejų ir trijų val. laiko. Sesijų vadovai, pagal galimybę bandys suderinti paskiras temas į surištą tėkmę.

Pranešimų pasiūlymus prašome atsiųsti ne vėliau kaip iki 2003 m. vasario 1 d. šiems asmenims:

JAV ir kitur, išskyrus Lietuvą.

Marius Naris (MKS organizatorius (**mnaris@att.net**) — visomis temomis, išskyrus inžineriją ir architektūrą.

Stasys Bačkaitis (**bstasys@ail.com**) — inžineriją.

Vytenis Gureckas (**Vgureckas@cua.eud**). — architektūrą.

Lietuvoje.

Vygintas Gontis (gontis@ktl.mii.lt) — visomis temomis, išskyrus inžineriją ir architektūrą.

Rimutis Bansevičius — (**bansevicius@cr.ktu.lt**) inžineriją ir architektūrą.

MKS rengėjai nepadengia nei kelionės, nei apsistojimo išlaidų.

Info.

Lietuvybė Mažojoje Lietuvoje

Atkelta iš 1 psl.

Daugelis mokytojų iš Lietuvos praleidžia per daug laiko eidami per sieną, laukdami autobuso, tai per mažai laiko lieka jų mokomiems būreliams. Šiandien galima beveik kas dieną skaityti apie Europos Sąjungos ir Rusijos susitarimus dėl tranzito tarp Karaliaučiaus krašto ir Rusijos. Galiu sakyti, kad krašto mokytojai, abipus Nemuno, yra susirūpinę.

Politinė padėtis irgi problematiška. Rusijos demokratinės reformos dar nejaučiamos krašte. Kai jokių Leningradų, Stalingradų pačioj Rusijoje nebeliko, Karaliaučiaus krašte niekas nepasikeitė. Kaip ir Sovietų Sąjungos laikais, srities centras ir visa sritis tebevadinama artimiausio Stalino parankinio, Berijos bendražygio vardu. Tai, Kalininas, Aukščiausios tarybos prezidiumo pirmininkas, kuris pasirašydavo visus totalitarinio režimo ir jo nežmoniškų represijų aktus. Kalininas atsakingas už lenkų karininkų sušaudymą Chatynėje ir masines 5-ojo dešimtmečio deportacijas. Rusija, žengdama į Europos sandraugą, į Europos Tarybą, pirmiausia turi atsisakyti tokių simbolių, kokia šiandien yra „Kaliningrado" sąvoka. Jiems reiktų aiškiai parodyti, jog atsisakoma buvusios imperinės ekspansijos politikos, karinės agresijos, genocido, prievartos, etninio „valymo" ir deportacijų, barbariško kultūros paminklų griovimo. Tokios atsisakymo politikos dar nėra — vis dar skelbiama, kad Kaliningrado srities teritorija — tai „tikroji Rusijos" žemė.

Tokioje ekonominėje ir politinėje aplinkoje lietuvybės veikla, nors ir nelengva, bet vis tiek eina pirmyn. Yra galimybė, kad 2004 metais, Tilžėje bus atidaryta lietuviška mokykla maždaug tokio pobūdžio kaip Vilniaus Lietuvių namai. Taip pat bandoma įkurti lietuvišką katedrą Karaliaučiaus universitete. Lietuvybės puoselėtojai Karaliaučiaus krašte turi ir kitų veiklos planų — jiems reikia rėmėjų ir geros valios iš vietinės valdžios.

Gumbinės „Nadruvėlė", vadovaujama Algirdo Karmilavičiaus, dainuoja VII Karaliaučiaus srities lietuvių kultūros šventėje.

S. Šamborskio nuotr.

Leidiniai

Imigrantai kaip diplomatai

Amerikos lietuvių veiklos istorija 1870-1922 m.

Naujausia knyga, išleista Lituanistikos tyrimo ir studijų centro, yra dr. Gary Hartman, *The Immigrant as Diplomat: Ethnicity, Nationalism, and the Shaping of Foreign Policy in the Lithuanian American Community 1870-1922.* Knyga didesnio formato, 258 puslapiai, 40 puslapių nuotraukų bei dokumentų. Visos iliustracijos ir dokumentai iš Lituanistikos tyrimo ir studijų centro archyvų. Knyga išleista su Lietuvių fondo parama.

Visuomenė yra skaičiusi apie Amerikos lietuvių veiklą nuo 1870 iki 1922 metų įvairiose mūsų istorikų knygose: Konstantino Jurgėlos: *Lithuania and the United States* (1985); Antano Kučo *Lithuanians in Amerika* (1995); Vincento Liulevičiaus: *Išeivijos vaidmuo nepriklausomos Lietuvos atkūrimo darbe* (1981); Juozo Skiriaus *U.S. Government Policy Toward Lithuania 1920-1922;* ir nemažai straipsnių mūsų periodinėje spaudoje ar straipsnių Lietuvos istorijos knygose. Įdomu pažymėti, kad visos paminėtos knygos, išskyrus Antano Kučo, buvo arba Lituanistikos tyrimo ir studijų centro išleistos, arba pagrįstos Lituanistikos tyrimo ir studijų centro Pasaulio lietuvių archyvo (LTSC/PLA) medžiaga. Iki šios knygos pasirodymo nebuvo išsamaus, mokslinio ir chronologiško Amerikos lietuvių veiklos išdėstymo nuo 1870 iki 1922 metų kovoje už Lietuvos laisvę, ekonominę stabilizaciją ir Amerikos pripažinimą Lietuvos *de jure* ir *de facto*. Tai pirma išsami mokslinė studija, kuri aiškiai išdėsto ir pristato tų laikų Amerikos lietuvių milžiniškas pastangas, atkuriant laisvą ir nepriklausomą Lietuvą.

Gal įdomiausias šios knygos išleidimo faktas yra tas, kad autorius amerikietis, o ne lietuvis. Knygos pagrindas yra autoriaus 1996 m. doktorato disertacija, pristatyta University of Texas. Autorius dr. Gary Hartman, dėstydamas istoriją Southwest Texas State universitete, toliau tęsė šios temos tyrinėjimus ir po penkerių metų, t.y. 2001 metais, pristatė galutinį knygos tekstą Lituanistikos tyrimo ir studijų centrui. Autoriaus darbas buvo ypatingai sunkus todėl, kad to nagrinėjamo, prieš 100 metų, laikotarpio dokumentai yra vargiai randami. Autorius daug metų lankėsi LTSC/PLA, rinkdamas savo darbui medžiagą, nes LTSC archyvuose yra pagrindiniai šios studijos dokumentai. Svarbiausi jų: dr. Jono Bielskio ir Tautinės tarybos fondai.

Knyga susideda iš septynių skyrių: 1. Lietuvių migracija į Ameriką; 2. Pirmieji Amerikos lietuvių tautiniai judėjimai 1870-1918; 3. Pastangos nušviesti Amerikos lietuvių tautiškumą, kaip Amerikos patriotizmo atspindį; 4. Amerikos ir Lietuvos diplomatiniai santykiai; 5. Amerikos politikos formuotojai ir Lietuvos nepriklausomybės klausimas; 6. Nuo atskiros veiklos į vienybę — klierikalų ir tautininkų suartėjimas šiam tautiškam darbui; 7. Lietuvos pripažinimas.

Šie knygos skyriai atskleidžia nepaprastą Amerikos lietuvių užsispyrimą, meilę Lietuvai, darbštumą, organizacinius sugebėjimus, didžiulių piniginių aukų surinkimą ir bendrą pasiaukojimą, siekiant įgyvendinti Lietuvos laisvę ir pripažinimą. Jų kova ir veikla vyko nuo masinių demonstracijų organizavimo per visą Ameriką, surenkant pasakišką pinigų sumą, iki audiencijų ir susitikimų su Amerikos prezidentu. To laikmečio lietuviai buvo galingi ir pavydėtinai atkaklūs. Ši Amerikos lietuvių istorija turėjo būti dokumentuota ir moksliškai pristatyta jau seniai, pagerbiant tuos šimtus tūkstančių lietuvių, kurie aukojo savo paskutinį centą Lietuvos labui.

Reikia pateikti pora pavyzdžių iš Amerikos lietuvių veiklos tais laikais, kurie yra smulkiai išdėstyti dr. Gary Hartman knygoje. Šioje istorijoje iškyla du pagrindiniai veikėjai — iš katalikų pusės tai kun. Alexandras Burba, o iš tautininkų — dr. Jonas Šliūpas. Abu, ir abi bendraminčių pusės, dirbo, bet, kaip lietuviams ir dabar įprasta, atskirai. Ši kova ir nesutarimai tarp pagrindinių lietuvių grupių labai kenkė stiprinti vieningą veiklą Lietuvos labui. Neišvardinant darbų, atliktų pavienių žmonių bei didžiųjų susivienijimų ar parapijų klebonų, aštuoni dideli įvykiai imponuoja tų laikų darbų eigą ir energiją.

* Visuotinis Amerikos Lietuvių seimas New Yorke, 1918 m. 13-14 d., kuriame dalyvavo iš visos Amerikos 1,200 atstovų, atstovaudami daugiau kaip 1,000-čiui Amerikos lietuvių organizacijų. Jų vienbalsis sprendimas — Lietuva turi būti be jokių sąlygų laisva valstybė.

* Amerikos lietuvių demonstracijos 1918 m. liepos 4 d. New Yorke subūrė daugiau kaip 10,000 lietuvių. Demonstraciją net porą dienų aprašė *New York Times.*

* 1919 m. sausio 1 d. suorganizuota demonstracija Čikagoje prieš lenkų kariuomenės veržimąsi į Vilnių. Dalyvavo daugiau kaip 20,000 žmonių.

* 1919 m. kovo 18 d. susitarė skirtingos Lietuvių tarybos ir už 60,000 dolerių, pasamdė Carl Byoir vesti Amerikoje propagandą už Lietuvos nepriklausomybės pripažinimą.

* 1919 m. balandžio 23 d. Madison Square Garden, New York, surengė demonstraciją ir paradą, kurie pritaukė daugiau kaip 10,000 žmonių.

* 1919 m. birželio 9 d. sušaukė visų lietuvių suvažiavimą Čikagoje. Dalyvavo per 4,000 atstovų. Suvažiavime buvo pristatytas Lietuvos Laisvės Varpas, kuris Čikagos gatvėmis buvo lydimas daugiau kaip 18,000 lietuvių, jų tarpe 500 Pirmojo pasaulinio karo lietuvių karių, tarnavusių Amerikos kariuomenėje.

* 1921 m. gegužės 31 d. buvo įteiktas Amerikos prezidentui Warren G. Harding vienas milijonas parašų, prašant Lietuvos pripažinimo *de jure* ir *de facto*.

* 1922 m. rugpjūčio 20 d. McKinley Parke (Archer ir Western) Čikagoje įvyko demonstracija, dėkojant Amerikos prezidentui už Lietuvos pripažinimą. Dalyvavo per 100,000 lietuvių.

Iš knygos aiškėja, kad Amerikos lietuvių veikla buvo suskaldyta ir nevieninga iki 1919 metų kovo 18 dienos, kai New Yorke pagaliau visos pagrindinės organizacijos susitarė vieningai dirbti. Nuo tada pastangos ir darbas vyksta energingiau ir sulaukiamas didesnis pripažinimas Amerikos politiniame gyvenime. Šie mūsų pirmtakų žygiai turi būti mums visiems pavyzdžiu dabarties veikloje ir darbuose.

Aukščiau paminėti įvykiai iš dalies atspindi tą energiją ir pasišventimą, kurį turėjo ir rodė anų laikų Amerikos lietuviai. Mažai mokslų išėję, vos kelis dolerius į dieną uždirbantys, sugebėjo rašyti, keliauti, aukoti ir dalyvauti tuose renginiuose bei darbuose, kurie Lietuvai buvo svarbūs. Jų nuopelnai yra dar per mažai mūsų įvertinami. Jie įsteigė daugiau kaip 120 parapijų ir pastatė tiek pat bažnyčių. Jie aukojo pinigus ir investavo į laisvą Lietuvą.

Ši dr. Gary Hartman knyga gan išsamiai išdėsto Amerikos lietuvių pastangas bei darbus, siekiant laisvos ir nepriklausomos Lietuvos. Visi turime džiaugtis šios knygos pasirodymu, nes tai užpildo didelę spragą, nušviečiant to laikotarpio reikšmingą istoriją.

Taigi, reikia padėkoti Lietuvių fondui, be kurio paramos ši knyga tikrai nebūtų išėjusi į viešumą. O taip pat reikia padėkoti dr. Gary Hartman, kuris, būdamas amerikietis, įdėjo tiek darbo, atskleidžiant ir išnagrinėjant mūsų tautai reikšmingą istorijos dalį.

Lietuvos Laisvės varpas, Amerikos lietuvių padovanotas nepriklausomai Lietuvai, pirmą kartą atidengtas Čikagoje 1919 m. birželio 9 d. vykusiame suvažiavime, kuriame dalyvavo per 20,000 mūsų tautiečių. Vėliau varpas keliavo po įvairius lietuviškus telkinius Amerikoje ir buvo renkamos aukos Lietuvai: už 5 dol. varpas suskambėdavo vieną kartą, už 10 dol. — buvo suskambinamas du kartus.

Napoleono kariuomenės traukimasis pro Vilniaus rotušę 1812 m. Iš J. K. Vilčinsko *Vilniaus albumo* 1846.

Paroda apie Napoleoną ir Lietuvą

Prie pat Gedimino kalno esančiame Lietuvos nacionaliniame muziejuje nuolat veikia ilgalaikės istorinės ekspozicijos ir keletas bene kas mėnesį keičiamą parodų. Iš ilgalaikių šiuo metu yra dvi: „Lietuvos proistorė" bei „Valstybės ir kultūros istorija". Šalia — paroda „Napoleonas ir Lietuva".

Paroda „Napoleonas ir Lietuva" primena 1812 metų gruodžio įvykius. Tada, spiginant 30 laipsnių šalčiui, Vilnių ir jo apylinkęs užplūdo iš Rusijos bėgančios, išbadėjusios ir sušalusios Napoleono armijos likučiai. Pats imperatorius, savo karius palikęs likimo valiai, Vilnių pravažiavo gruodžio 6 d. Pakrikusi kariauna siautėjo, ieškodama maisto ir prieglobsčio, kol gruodžio 10 d. į miestą įsiveržė kazokai. Manoma, kad tomis dienomis žuvo apie 40,000 Napoleono kareivių, visai nebepanašių į tuos, kurie prieš pusmetį darniomis gretomis kėlėsi per Nemuną ir išdidžiai žygiavo į rytus. Vilniaus gatvėse mėtėsi apsnigusių lavonų krūvos, kurias laidoti pradėta tik pavasarėjant, kai iškilo epidemijų grėsmė. Taigi, Lietuva tapo viena didžiausių Napoleono armijos kapaviečių. Ne visos laidojimo vietos tesurastos iki šiol.

Vieną didžiulę kapavietę 2001 metų rudenį rado darbininkai, tiesdami gatvę per buvusį karinį miestelį Vilniuje. Čia beveik 600 kvadratinių metrų ploto apkasuose atkasta per 3,000 žmonių palaikų, sumestų netvarkingai, vienas ant kito.

Tyrinėjimams vadovavo žinomas archeologas dr. Albinas Kuncevičius ir antropologų grupės vadovas dr. Rimas Jankauskas. Dalyvavo mokslininkai iš Prancūzijos. Radiniu labai domėjosi Prancūzijos ambasada Lietuvoje. Kapavietes filmavo JAV, kitų šalių televizijos. Tyrimai patvirtino, kad čia palaidoti 1812 m. žuvę Napoleono armijos kariai. Rasta uniforminės aprangos detalių, monetų, žiedų, grandinėlių, kryželių liekanų, sagų su kariuomenės dalinių numeriais. Nustatyta, kad kapavietėje, palaidoti 3,269 žmonės. Iš jų 2,021 vyras, daugiausia 20-30 metų amžiaus. Būta ir moterų, ir vyresnių žmonių.

Būtent šių tyrinėjimų duomenys ir sudaro bene įdomiausią parodos dalį. Didelio formato fotografijose matomos kasinėjimų vietos ir tarpsniai. Stenduose muziejaus restauratorių tvarkomi radiniai: apranga, asmeninio naudojimo daiktai.

Nemažai vietos skirta dailės kūriniams, suvenyrams, kuriuos parodai paskolino kolekcininkas Zigfridas Jankauskas. Įdomūs eksponatai, liudijantys, kad Lietuva ir Lenkija tikėjosi su Napoleono pagalba išsivaduoti iš Rusijos imperijos gniaužtų, todėl buvo kuriami kariniai daliniai, dalyvavę žygyje į Rytus. Tuose daliniuose kovėsi patriotiškai nusiteikę miestiečiai, studentai, bajorai. Deja, Napoleonui pralaimėjus, viltys žlugo. Parodoje yra devynioliktojo lietuvių ulonų pulko vėliava, leitenanto Karolio Grigoravičiaus mundūras, kepurė, parakinė. Žymiausias eksponatas — Napoleono plaukų sruoga, dovanota adjutantui Juozapui Antanui Kosakovskiui, turėjusiam generolo laipsnį.

Paroda gausiai lankoma, nes dėmesys 190 metų senumo įvykiams, ypač išsivadavimo viltys, siejamos su 1793 metų sukilimu, brėstančiais naujų sukilimų daigais, domina ir istorikus, ir moksleivius, studentus, pagaliau — kiekvieną iš mūsų.

Jadvyga Gudonavičienė

Ši knyga turėtų būti visose bibliotekose. Prašykite, kad jūsų vietos bibliotekos įsigytų šią knygą. Jos ISBN numeris yra 0-929700-40-6. Knygą galima gauti Lituanistikos tyrimo ir studijų centre, 5600 S. Claremont Avenue, Chicago, IL 60636-1039 (tel. 773-434-4545, el. paštas **lithuanian research@ameritech.net**). Kaina 32.95 + 4.00 už persiuntimą paštu.

Prof. dr. Jonas A. Račkauskas

Jungtinis kultūrinis leidinys

Atkelta iš 3 psl.

A. ir M. Černiauskai įdomiai ir patraukliai rašo apie V. Krėvės gimtojo Merkinės krašto kultūrinę šiandieną. Šią Dzūkijos vietą net iš Paryžiaus pasiekia Frankobaltų vasaros universiteto prezidentės Francoise Isabela de Cellery d'Allens, skulptorės Chaterina Perruche kultūrinė parama. Čia savo sodyboje dirba žinomas dailininkas Alg. Švažas, vyksta V. Krėvės atminimo renginiai, vasaras čia praleidžiantis režisierius J. Jurašas su žmona A. Sluckaite Merkinės bažnyčioje surengia koncertus, kuriuose groja muzikantai net iš JAV. Merkinės gyventojai jau girdėję „Ąžuoliuko", Lietuvos simfoninio orkestro koncertus.

Ištisus tris naujojo leidinio puslapius užima kultūrinė informacija arba redakcijos vadinamas „Kultūros žemėlapis". Kokie filmai bus rodomi Lietuvos kinoteatruose, kokie spektakliai ir koncertai ne tik Vilniaus, bet ir kitų miestų teatruose, muzikos salėse, bažnyčiose. O kiek įvairiausių parodų Lietuvos miestuose ir miesteliuose veikiančiose dailės galerijose bei muziejuose!

Kiekvieną savaitę Lietuvoje išleidžiama net po kelias dešimtis naujų knygų. Kiekvienoje leidinio *Literatūra ir menas — Dienovidis* laidoje — daugiau kaip pusę puslapio užima naujai išleistų meno, literatūros, mokslo, grožinės bei vaikų literatūros knygų sąrašas su trumpais tų knygų apibūdinimais.

Kiekvienoje savaitraščio laidoje yra satyros ir humoro skyrelis lotyniško pavadinimu „Difficil est satiram non scribere!" Kas antrame leidinio numeryje — nuolatinė skiltis „Lietuviai svetur", šių eilučių autoriaus rengiama pagal užsienio lietuvių dienraščio *Draugas* pranešimus. Šioje skiltyje — svarbiausi išeivijos kultūrinio, visuomeninio gyvenimo įvykiai, išeivijos organizacijų, fondų, mokslo įstaigų ryšiai su Lietuva. Ši skiltis — deja, vienintelė nuolatinė skiltis apie išeivijos gyvenimą ir veiklą gausioje Lietuvoje leidžiamų laikraščių ir žurnalų jūroje...

Savaitraščio *Literatūra ir menas — Dienovidis* (indeksas 0063) prenumerata užsienyje (su persiuntimu): vienam mėnesiui — 10 eurų (JAV dolerių), 3 mėn. — 30 eurų (JAV dol.), pusmečiui — 60 eurų (JAV dol.), metams — 120 eurų (JAV dol).

Ketvirtinio žurnalo *Dienovidis-Literatūra ir menas* (indeksas 5315) prenumerata metams užsienyje — 20 dolerių arba 30 Kanados dolerių. Žurnalo *Aktyvios jungtys* (indeksas 5407) prenumerata užsienyje: 3 mėn.— 9 eurai (JAV dol), metams 36 eurai (JAV dol.).

Algimantas Antanas Naujokaitis